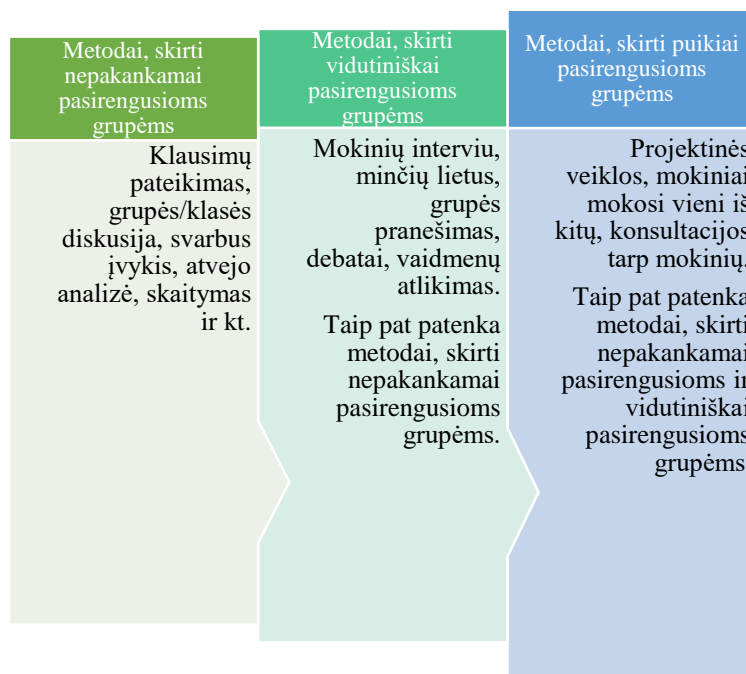

AKTYVIŲJŲ MOKYMOSI METODŲ TAIKYMAS UGDYMO SI PROCESĖ UGDANT ŠIUOLAIKINIŲ ASMENIŲ

Švietimo srityje ganėtinai daug kalbama apie aktyviuosius mokymo(si) metodus ir jų taikymo ugdymosi procese svarbą, nes būtent aktyvumą skatinančios veiklos įtraukia mokinius į mokymosi procesą, skatina aukštesnio lygio mąstymą, kūrybingumą, iniciatyvumą, efektyvių idėjų sklaidą ir visapusišką įsiliejimą į komandinį darbą (S. Freemana, S. L. Eddy, M. McDonougha ir kt., 2013). Tuo pačiu mokslininkai (C. L. Konopka, M. B. Adaime, P. H. Mosele, 2015) pabrėžia, kad aktyvieji mokymosi metodai dažnai tampa tik kasdienės mokyklinės rutinos dalimi, kai mokytojai mokymo(si) metodus parenka atsižvelgdami į jų modernumą arba tiesiog ganėtinai paprastą jų pritaikomumą, pamirštant tikslingą atitiktį pamokos tikslui ar uždaviniams. Tuo pačiu pabrėžiama, kad įvairiuose švietimo lygmenyse tebevyrauja tradicinių klasių diskursai, kuomet ugdymosi procese dominuoja mokytojas, o S. Freeman, S. L. Eddy, M. McDonough ir kt. (2014) kritikuojančiai akcentuoja, kad vis dėlto dalis mokytojų yra linkę manyti, kad jų klasėse yra daug aktyvios veiklos, kuri grindžiama mokinių klausimų uždavimu, namų darbų atlikimu ar veiklomis laboratorijose. Tačiau tai yra klaidinanti išvalga, nes tokiems mokiniams yra sudėtingai kritiškai mąstyti, interpretuoti, užduotis atlikti kūrybiškai. C. R. Rogers (2005) teigia, kad esame linkę ugdyti ne kūrybiškus, originalius mąstytojus, bet stereotipiškus asmenis, kuriems būdinga reglamentuotas grupinis aktyvumas ir beveik nepastebima grupinė veikla. Itin kryptingai mokytojo lydimas ugdymosi procesas riboja vaizduotės, kūrybiškumo ugdymo svarbą, analitinio ir kritinio mąstymo gebėjimus (W. J. Galindo, 2010). Todėl aktyviųjų mokymosi metodų taikymo pagrįstumas, jų efektyvumas yra neatsiejama kokybiškos pamokos dalis.

1 pav. Aktyviųjų mokymosi metodų klasifikacija pagal J. Spiro, L. Finkel (1998)

Tyrimo logika ir organizavimas. Duomenų analizei atrinktos 53 Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos, 2019 m. dalyvavusios išoriniame rizikos vertinime. Iš viso išnagrinėta 883 pamokų kortelių, kuriuose buvo nurodyti mokytojų taikomi mokymo(si) metodai konkrečiose pamokose.

Metodų grupavimui pasitelka J. Spiro ir L. Finkel (1998) siūloma aktyviųjų mokymosi metodų klasifikacija, išskiriant tris grupes: metodai skirti nepakankamai pasirengusioms, vidutiniškai pasirengusioms ir puikiai pasirengusioms mokinių grupėms (1 pav.).

Nepasirengusiose mokinių grupėse taikomi griežtai struktūruoti metodai, kuomet mokytojas mokiniams duoda aiškius nurodymus: klausimų pateikimas, klasės ar grupių diskusija, atvejo analizė, skaitymas, svarbių faktų nagrinėjimas. Vidutiniškai pasirengusiose grupėse gali būti taikomi ir nepasirengusių grupių metodai, tačiau jau šiose klasėse taikomas minčių lietus, mokinių interviu, grupės pranešimas, debatai, vaidmenų atlikimas. Šiuo atveju, yra svarbus mokinių indėlis, mokiniams suteikiamos galimybės rinktis, veikti nepriklausomai, o mokymosi procesas jau yra lankstesnis. Pamokose, kuriose taikomi puikiai pasirengusių grupių metodai, kardinaliai pasikeičia mokytojo vaidmuo, mokiniai sprendžia patys ir veikia nepriklausomai. Mokytojas tampa pagalbininku, konsultantu, mokiniams atliekant projektinius darbus, savarankiškai išsikeliant mokymosi tikslus ir juos realizuojant. Šiame etape itin pabrėžiama mokinių vienas kito mokymosi svarba. Pabrėžiama, kad šiuo tyrimu nesiekama atsakyti į klausimą, dėl kokių priežasčių mokytojai taiko pasirinktus metodus, o tik išryškinama metodų taikymo tendencija.

Kokie aktyvieji mokymo(si) metodai yra taikomi skirtingų klasių centruose šiuolaikinėje mokykloje?

1 lentelė. Aktyviųjų metodų taikymas skirtinguose klasių centruose

Metodai	Metodai, skirti nepakankamai pasirengusioms grupėms		Metodai, skirti vidutiniškai pasirengusioms grupėms		Metodai, skirti puikiai pasirengusioms grupėms	
	Taip	Ne	Taip	Ne	Taip	Ne
Klasių koncentrai						
Pradinis	28	72	64	36	3,3	96,7
Pagrindinis (5-8 kl.)	29,9	70,1	53,5	46,5	9,8	90,2
Pagrindinis (9-10 kl.)	32,3	67,7	52,5	47,5	7,1	92,98
Vidurinis	25	75	58,8	41,3	12,5	87,5

Išanalizavus mokyklų išorės vertintojams pateiktas pamokų planavimo korteles, nustatyta, kad mokytojai, dirbdami visuose klasių centruose, dažniausiai taiko vidutiniškai pasirengusioms grupėms skirtus metodus, t. y. minčių lietus, mokinių interviu, grupės pranešimus, debatus, vaidmenų atlikimą ir kt.. Vis dėlto rečiausiai yra taikomi projektines veiklas, savivaldų mokymąsi bei mokinių pagalbą bendraamžiams skatinantys metodai, kurie, anot J. Spiro ir L. Finkel (1998), jau yra siejami su puikiai pasirengusiomis mokinių grupėmis. Taip pat pagrindinio koncentro 9–10 klasėse daugiau nei trečdalyje tirtų pamokų kortelių nurodyta taikyti nepakankamai pasirengusių grupių metodus – pateiktos mokytojo medžiagos studijavimą, nagrinėjimas, klausimų/ atsakymų pateikimą ir kt.

Kokie aktyvieji mokymo(si) metodai taikomi skirtingų dalykų pamokose bei neformaliose veiklose?

2 lentelė. Aktyviųjų metodų taikymas skirtingų dalykų pamokose ir kituose neformaliuose užsiėmimuose

Metodai	Metodai, skirti nepakankamai pasirengusioms grupėms		Metodai, skirti vidutiniškai pasirengusioms grupėms		Metodai, skirti puikiai pasirengusioms grupėms	
	Taip	Ne	Taip	Ne	Taip	Ne
Mokomieji dalykai, veiklos						
Lietuvių kalba	27,1	72,9	67,8	32,2	5,1	94,9
Literatūra	17,2	82,8	68,8	31,3	9,4	90,6
Anglų kalba	26,1	73,9	52,2	47,8	6,5	93,5
Vokiečių kalba	0	100	100	0	2,5	97,5
Rusų kalba	25	75	67,9	32,1	3,6	96,4
Lenkų kalba	33,3	66,7	65	35	0	100
Matematika	25,3	74,7	57,1	42,9	15,4	84,6
Istorija	46,9	53,1	50	50	3,1	96,9
Chemija	33,3	66,7	53,3	46,7	6,7	93,3
Fizika	28,6	71,4	57,1	42,9	0	100
Biologija	33,3	66,7	66,7	33,3	0	100
Muzika	43,5	56,5	43,5	56,5	4,3	95,7
Geografija	41,2	58,8	52,9	47,1	5,9	94,1
Technologijos	40	60	32	68	16	84
Etika	42,9	57,1	57,1	42,9	0	100
Tikyba	33,3	66,7	66,7	33,3	0	100
Kūno k.	16,1	83,9	64,5	35,5	6,5	93,5
Dailė	35,7	64,3	7,1	92,9	35,7	64,3
Psichologija	0	100	100	0	0	100
Karjeros planavimas	0	100	100	0	0	100
Informacinės technologijos	56,3	43,8	18,8	81,3	6,3	93,8
Gamta ir žmogus	11,1	88,9	66,7	33,3	14,8	85,2
Šokis	42,9	57,1	42,9	57,1	0	100
Klasės valandėlė	66,7	33,3	33,3	66,7	0	100
Ekonomika	50	50	55	45	0	100
Žmogaus sauga	40	60	60	40	0	100

Tyrimo duomenys rodo, kad technologijų, dailės, gamtos ir žmogaus pamokose dažniausiai yra taikomi aktyvieji mokymosi metodai, orientuoti į projektinius, kūrybinius mokinių darbus, vienas kito mokymą bei konsultavimą, visapusišką mokinių savivaldumą ugdymosi procese. Vis dėlto išryškėjo, kad daugumoje skirtingų pamokų tokio pobūdžio metodai apskritai nėra taikomi (minėtina tikyba, etika, ekonomika, lenkų kalba ir kt.) arba daugumoje pamokų (lietuvių kalba, literatūra, anglų k., matematika, chemija, geografija, muzika ir kt.) procentinės išraiškos nesiekia dešimties procentų. Tai rodo, kad ugdymosi procese dominuoja mokytojas, bet ne mokinys, o kritinio mąstymo, kūrybiškumo ir kitų šiuolaikinei visuomenei svarbių gebėjimų ugdymasis nėra visapusiškai skatinamas. Vėlgiai yra aiški tendencija, kad išoriniame rizikos vertinime dalyvavusių ugdymo institucijų mokytojai yra linkę dirbti pagal pakankamai jų pačių kontroliuojamas strategijas, pasitelkiant vidutiniškai pasirengusioms grupėms skirtus metodus. Žinoma, tai rodo, kad mokytojai yra linkę skatinti mokinių kritinį mąstymą, darbą grupėse ir pan., tačiau pamokos logika, eiga yra apspręsta mokytojo, neatveriant personalizuotam mokymuisi didesnių galimybių. Verta atkreipti dėmesį ir į duomenis, kurie parodo metodų, skirtų nepasirengusioms grupėms,

taikymo specifika. Išryškėjo, kad nemažoje dalyje klasės valandėlių (66,75 proc.), informacinių technologijų (56,3 proc.), istorijos (46,9 proc.), muzikos (43,5 proc.), geografijos (41,2 proc.) pamokų yra taikomi nepasirengusių grupių metodai, kurie siejami su vadovėlių skaitymu ir nagrinėjimu, klausimų pateikimu, konkrečių faktų nagrinėjimu.

Kokie aktyvieji mokymosi metodai taikomi pamokose ugdant bendrąsias kompetencijas?

3 lentelė. Aktyviųjų metodų taikymas ugdant bendrąsias kompetencijas

Metodai	Metodai, skirti nepakankamai pasirengusioms grupėms		Metodai, skirti vidutiniškai pasirengusioms grupėms		Metodai, skirti puikiai pasirengusioms grupėms	
	Taip	Ne	Taip	Ne	Taip	Ne
Bendrosios kompetencijos						
Asmeninė	30,1	69,9	59,6	40,4	7,8	92,2
Bendradarbiavimo	31,3	68,8	53,1	46,9	12,5	87,5
Iniciatyvumo	25	75	58,3	41,7	13,1	86,9
Kūrybingumo	30,8	69,2	50,4	49,6	12	88
Komunikavimo	22,7	77,3	65,9	34,1	7,8	92,2
Kultūrinė	20	80	50	50	20	80
Socialinė	16,1	83,9	75,8	24,2	11,2	88,8
Mokėjimo mokytis	25,6	74,4	57	43	10,7	89,3
Pažinimo	26,8	73,2	62,6	37,4	6,3	93,7

Vadovaujantis pateikta tyrimo logika, nustatyta, kad komunikavimo ir socialinė kompetencijos dažniausiai ugdytos pamokose, kuriose buvo taikyti vidutiniškai pasirengusioms grupėms skirti metodai, t. y. minčių lietus, diskusija, pranešimai, vaidmenų atlikimai ir kt. Vėlgi rečiausiai mokytojai taikė puikiai pasirengusių grupių metodus ir šiuo atveju 20 proc. pamokų, kuriose buvo ugdoma kultūrinė kompetencija, taikyti savivaldų, projektinį mokymąsi įgalinantys metodai. Akivaizdu, kad, ugdant dalykines ir bendrąsias kompetencijas, daugiausiai potencialo sutelkta į vidutiniškai pasirengusių grupių metodus. Galima teigti, kad tokiose pamokose mokytojai sudaro galimybę mokiniams ieškoti idėjų, atskleisti savąjį požiūrį, tačiau šie metodai nelaiduoja savivaldaus mokymosi, laisvės pačiam vaikui priimti sprendimus.

Literatūra

Galindo, W. J. (2010). *The Power of Thinking Differently: An Imaginative Guide to Creativity, Change, and the Discovery of New Ideas*. Hyena Press.

Konopka, C. L., Adaime, M., B., Mosele, P. H. (2015). Active Teaching and Learning

Methodologies: Some Considerations. *Creative education*, 6, 1536-1545. DOI: 10.4236/ce.2015.614154

Rogers, C. R. (2005). *Apie tapimą asmeniu. Psichoterapeuto požiūris į psichoterapiją*. Vilnius: Via Recta.

Freemana, S., Eddy, S. L., McDonough, M., Smith, M. K., Okoroafora, N., Jordta, H., Wenderotha, M.

P. (2013). Active Learning Increases Student Performance in Science, Engineering, and Mathematics.

Psychological and Cognitive Sciences, 111 (23), 1-6. <https://doi.org/10.1073/pnas.1319030111>

Spiro, J., Finkel. L. (1998). *Aktyvaus mokymosi metodai. Mokytojo knyga*. Vilnius: Garnelis.